

DENİZ SİGORTA HUKUKUNDA TEKNE SİGORTASININ KAPSAMI

GENEL OLARAK:

Tekne sigortasında, sigortacı tarafından taahhüt edilen sigorta himayesinin kapsamının sözleşme ile belirlenmesi ve sınırlanması zorunludur. Bu nedenle sigortacı sigortalının uğradığı herhangi bir zararı değil, sigorta konusu menfaati dolayısıyla uğradığı zararı, bu zararın sözleşmede öngörülen bir rizikonun gerçekleşmesi sonucu meydana gelmiş olması koşuluyla, sözleşme ile belirlenen şekilde tazmin etmeyi üstlenir. Buna göre zarar sigortalarında sigorta himayesinin kapsamı, sigorta konusu menfaat ve ilişkin olduğu şey, bu menfaatin (tür, zaman ve yer itibarıyla) hangi rizikolara karşı teminat altına alındığı ve teminat kapsamındaki bir rizikonun gerçekleşmesi sonucu meydana gelen hangi zararların ne miktarda karşılanacağı hususları vasıtasıyla belirlenir. Bu belirlemeye göre himaye kapsamında olan bazı zarar ve rizikoların teminata dahil olmadığı kararlaştırılmak suretiyle sigorta himayesi sınırlandırılır. Tekne sigortasında sigorta himayesinin kapsamı, söz konusu unsurlar vasıtasıyla belirlenmekte ve sınırlanmaktadır¹.

TEKNE SİGORTASININ HİMAYESİNİN RİZİKOLAR BAKIMINDAN KAPSAMI:

I. Riziko Kavramı:

Sigorta sözleşmesi, sigorta ettirene prim ödeme borcu, sigortacıya riziko taşıma borcu yükleyen karşılıklı iki taraflı bir sözleşmedir. Riziko veya tehlike taşıma, sigortalının sigorta sözleşmesinden doğan ana edimini teşkil eder². Sigorta sözleşmesinin en esaslı unsuru rizikodur. Sigortacılık alanında rizikonun özel bir anlamı vardır. Riziko, genel olarak ileride gerçekleşmesi muhtemel ve zarar veya başkaca uygun olmayan bir hal ve ihtiyaç doğuran bir olaydır. Gerçekleşmiş bir riziko için normal olarak sigorta yapılamaz. Gerçekleşmesine imkân kalmayan riziko da sigorta edilemez. Ancak burada şu ihtimaller ortaya çıkabilir:

- Sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğini bildiği halde sigorta yaptırmışsa, sigorta sözleşmesi hükümsüzdür, sigortacı buna rağmen prime hak kazanır (T.T.K m. 1279).
- Sigortacı rizikonun gerçekleşmeyeceğini bilerek sigorta yaparsa, sözleşme hükümsüzdür, sigortacı bir riziko taşımadığından prime de hak kazanamaz (T.T.K. m.1279).
- Rizikonun gerçekleştiğini her ikisi de biliyorsa sözleşme hükümsüz olup bir riziko taşıma da olmadığından prim borcu yoktur.

Rizikonun gerçekleştiğini her ikisi de bilmiyorsa, sigorta tam olarak geçerlidir. Bu bilhassa deniz sigortalarında söz konusu olur, zira seferde olan bir geminin kazaya uğradığı bazen hemen öğrenilemez (T.T.K. m. 1344)³.

¹ *YAZICIOĞLU Emine, Tekne Sigortası Sözleşmesi, s: 121*

² *KENDER Rayegan, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, s: 223*

³ *KENDER, a.g.e. s: 224*

II. Denizcilik Rizikoları İle Sınırlı Genellik İlkesi:

Türk/Alman hukukunda, bir kanun hükmü veya sözleşme ile başka bir esas kabul edilmiş olmadıkça deniz sigortalarında sigortacının sigorta süresi devamınca geminin veya yükün maruz bulunduğu tüm rizikoları üstlendiği öngörülmüştür (T.T.K. m. 1379). Deniz sigortası ile gemi veya yükün denizcilik rizikolarını salimen geçirmesine ilişkin menfaat teminat altına alındığına (T.T.K. m.1339) göre tüm rizikolar ifadesi tüm denizcilik rizikoları olarak anlaşılmalıdır. Buna göre, deniz sigortalarında sigortacı, teminat süresi devamınca sigorta konusu menfaatin maruz bulunduğu tüm rizikoları değil, tüm denizcilik rizikolarını üstlenir⁴. Deniz sigortalarında sigorta himayesinin rizikolar bakımından kapsamına ilişkin kanun hükümleri emredici değildir. Dolayısıyla tekne sigortası ile taahhüt edilen sigorta himayesinin rizikolar bakımından kapsamı sözleşme ile belirlenebilir.

Türk hukukunda “Tekne Poliçesi Genel Şartların’da (T.P.G.Ş)” sigorta teminatının rizikolar bakımından kapsamı hakkında bir düzenleme getirilmemiş; teminata dahil ve istisna edilen rizikoların özel şartlarla belirleneceği öngörülmüştür (T.P.G.Ş madde A.3). **T.P.G.Ş madde A.3:** Sigorta Teminatının Kapsamı: Bu sigorta, rizikonun gerçekleşmesi sonucu gemi veya diğer deniz ve göl araçlarının yahut bunlara ilişkin diğer menfaatlerin uğrayacağı ziya ve hasarı, ayrıca teminata dahil edilmişse sorumluluk teminatını, yahut bunlarla ilgili masrafları kapsar. Ziya veya hasar yahut sorumluluk teminatı ile bunlara ilişkin masrafların kapsamı ve içeriği, teminata dahil ve istisna edilen rizikolar, bu poliçeye eklenen özel şartlarla belirlenir. Uygulamada bu husus T.P.G.Ş.’ye eklenen İngiliz tekne şartlarıyla belirlenmektedir. Tekne sigortasında teminat kapsamında olan rizikolar ile teminat dışında bırakılan rizikoların, T.T.K düzeni ve sözleşme düzeni olarak ayrı ayrı açıklaması gerekir.

TEMİNAT KAPSAMINDAKİ RİZİKOLAR:

I- Türk Ticaret Kanunu Düzeninde:

I.A. Denizcilik Rizikoları:

T.T.K.m. 1339 ve 1379 hükümleri gereğince tekne sigortasında sigorta süresince geminin maruz bulunduğu tüm denizcilik rizikoları teminat kapsamındadır. Bununla birlikte T.T.K’da denizcilik rizikoları tanımlanmadığı gibi, hangi esaslara göre bir rizikonun denizcilik rizikosu olarak nitelenebileceği de belirtilmemiştir.

Öğretide denizcilik rizikoları denizde seyrüseferle bağlantılı rizikolar olarak tanımlanmakta ve bunların deniz tehlikelerinden ibaret olmadığı belirtilmektedir. Deniz sigortası ile gemi veya yükün denizcilik rizikolarını salimen geçirmesine ilişkin menfaatin sigortalandığı (T.T.K.m.1339) hüküm altına alındıktan sonra T.T.K madde 1379/II hükmünde sigortacının özellikle hangi rizikoları üstlendiği belirtilmiştir⁵.

I.B. Özel Olarak Belirtilen Bazı Rizikolar (T.T.K. m 1379/II):

Bu rizikolar şunlardır:

⁴ KENDER, ÇETİNGİL, *Deniz Ticaret Hukuku Temel Bilgiler* s: 207

⁵ YAZICIOĞLU, *a.g.e*, s: 126

1. Üçüncü bir şahsın kusurundan ileri gelse bile su alma, karaya oturma, parçalanma, yanma, batma, yangın, patlama, yıldırım, zelzele, buz hasarına uğrama ve saire gibi tabi hadiselerle diğer deniz kazalarından doğabilecek rizikoları;
2. Harp ve amme tasarruflarından doğabilecek rizikoları;
3. Sigortalının kusuru olmaksızın üçüncü şahsın talebi üzerine ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbirler konma rizikosunu;
4. Hırsızlık ile deniz haydutluğu, yağma ve diğer zorbalık rizikoları;
5. Yolculuğa devam için sigorta ettirilmiş malları 998-1001. maddelerle 1214.madde hükümleri gereğince deniz ödücüne karşı rehnetmek yahut aynı maksat için mallar üzerinde satma veya kullanmak suretiyle tasarruf etmek rizikosunu;
6. Sigorta ettirilmiş şey için bir zarar doğmak şartıyla gemi adamlarından birinin yolsuzluğu veya kusuru rizikosunu;
7. Çalışma neticesi sigortalının; doğrudan doğruya veya bir üçüncü şahsa ika edilen zararı tazmine mecbur olmak suretiyle bilvasıta zarar görmüş olması arasında bir fark gözetilmeksizin, gemilerin çatması rizikosunu.

II- Sözleşme Düzeninde:

T.P.G.Ş'ye; I.T.C.H 83 (*Institute Time Clauses Hulls*) ve I.T.C.H 95 (*Institute Time Clauses Hulls*) ya da I.H.C 02 (*International Hull Clauses*) eklenmek suretiyle (hangisinin ekleneceği taraflarca kararlaştırılacaktır) T.P.G.Ş m. A.3 hükmü doğrultusunda teminat kapsamındaki rizikolar belirlenmektedir⁶.

TEMİNAT KAPSAMINDAKİ RİZİKOLARIN ZAMAN İTİBARIYLA BELİRLENMESİ:

Sigortacı tür itibariyle belirlenen rizikoları, belirli bir zaman dilimi ile sınırlı olarak üstlenir. Bu zaman diliminin başlangıcından önceki ve sona ermesinden sonraki rizikolar teminat kapsamında değildir. Tekne sigortasında sigortacı tarafından üstlenilen rizikoların zaman itibariyle sınırı, T.T.K.'nin ifadesiyle "sigortacı için rizikonun başladığı ve sona erdiği an", yolculuk üzerine tekne sigortasında T.T.K.m.1382 hükmü ile, zaman üzerine tekne sigortasında ise T.T.K.m 1389 hükmü ile belirlenmiştir. Söz konusu hükümler emredici değildir; sözleşme ile sigortacı için rizikonun bu hükümlerde belirtilen zamanlardan farklı bir zamanda başlayacağı ya da sona ereceği kararlaştırılabilir.

I- Yolculuk Üzerine Tekne Sigortalarında:

Türk hukukunda yolculuk üzerine tekne sigortası için ayrı genel şart olmadığından bu tür tekne sigortaları da T.P.G.Ş' ye tabi olarak akdedilir. T.P.G.Ş m. A.6 hükmü ile "sigortanın başlangıcı ve sonu" belirlenmiş ise de, bu hüküm içerik itibariyle yolculuk üzerine tekne sigortalarına uygulanabilir nitelikte değildir. T.T.K.m.1386 hükmü gereğince sigortacı için işlemeye başlayan riziko süresi yolculuğun devamınca durmadan işler.

Geminin bir varma limanında veya ara limanda bulunduğu günlerde, gemi gidiş ve geliş yolculuğu için sigorta edilmişse gidiş yolcuğunun varma limanında geçen günlerinde gerçekleşen rizikolar da teminat kapsamındadır. Riziko süresi işlemeye başladıktan sonra sigorta konusu yolculuktan arzu ile veya zorunlu olarak vazgeçilirse, yolculuktan vazgeçildikten sonra geminin ulaştığı ilk liman, varma limanı yerine geçer

⁶ YAZICIOĞLU, a.g.e, s: 131

(T.T.K. m 1387/I). Rizikonun değiştirilmemesi ve ağırlaştırılmaması yükümlülüğüne ilişkin T.T.K.m 1373 hükmü mahfuzdur (T.T.K. m 1388).

II- Zaman Üzerine Tekne Sigortalarında:

T.T.K m 1389 hükmü gereğince sözleşme “gün, hafta veya ay yahut sene üzerine yapılmış ise sigorta, mukavelenin yapıldığı gün saat onikide başlar ve müddetin son günü saat onikide biter”. Sürenin hesabında geminin bulunduğu yer esas alınır. T.P.G.Ş. m. A.6 hükmünde ise, aksi kararlaştırılmış olmadıkça sigortanın poliçede belirtilen tarihte saat onikide başlayacağı ve yine poliçede belirtilen tarihte saat onikide sona ereceği, her iki halde de geminin bulunduğu yerin saatinin esas alınacağı öngörülmüştür. İşlemeye başlayan riziko süresi, sözleşme ile kararlaştırılan sürenin sonuna kadar kesintisiz işlemeye devam eder.

TEMİNAT KAPSAMINDA OLMAYAN RİZİKOLAR:

Tekne sigortasında teminat kapsamında olmayan rizikolar, T.T.K m 1380 hükmünde sigortacının tazmin etmekle yükümlü olmadığı zarar sebepleri olarak belirtilmiştir. Ayrıca T.T.K.m. 1407, 1408 ve 1409 hükümleri ile bazı rizikoların teminat dışında bırakılmasına ilişkin özel kayıtlara göre hangi rizikoların teminat kapsamında olmadığı ve bu kayıtlardan birinin poliçeye yazılı olduğu hallerde sigortacı için rizikonun hangi anda sona ermiş sayılacağı da düzenlenmiştir. T.T.K madde 1380’de belirtilen istisnalar şunlardır: *Sigortacı aşağıda yazılı zararları tazmin etmez:*

1. Gemi ve navlunun sigortası halinde:

1.a. Geminin 974.maddeye muhalif olarak denize elverişli veya yola elverişli bir halde bulunmadan yahut lüzumlu vesikalar olmadan denize çıkarılmasından doğan zararlar;

1.b. Çatma hariç olmak üzere, donatanın gemi adamlarından birinin üçüncü şahsa ika ettiği zarardan 947 ve 948. maddeler gereğince mesul olmasından doğan zararlar;

2. Yalnız geminin sigortasında:

2.a. Geminin alelade kullanılması yüzünden gemi ve teferruatının uğradığı zarar;

2.b. Sadece eskime, çürüme veya kurt yeniği sebebiyle gemi ve teferruatının uğradığı zarar;

3. Yük veya navlunun sigortası halinde: Malların tabii mahiyeti iktizası, hususiyetle içten bozulma, kendiliğinden eskime, normal akma ve sızma ve bunlara benzer diğer sebeplerden yahut malların fena ambalaj yapılmış olmasından doğan zararlarla fare veya sıçanlar tarafından mallara yapılan zararlar (bununla beraber sigortacının mesul olduğu bir kaza yüzünden yolculuk mutat olmayan bir şekilde uzarsa sigortacı bu bentte yazılı zararları, yolculuğun uzamasından ileri geldikleri nispette tazmin etmeğe mecburdur);

4. Sigortalının kastı veya ihmaliyle sebep olduğu zarar (bununla beraber sigortacı sigortalıya kötü bir hareket tarzı isnat edilmedikçe, sigortalının gemiyi yanlış sevk ve idare etmek suretiyle sebep olduğu zararı ödemeye mecburdur);

5. Yük veya umulan karın sigortası halinde: Yükletenin, gönderilenin yahut yük komisyoncusunun bu sıfatla kasit veya ihmalleriyle sebep oldukları zarar.

SİGORTA HİMAYESİNİN ZARAR BAKIMINDAN KAPSAMI:

Deniz sigortalarından sigorta himayesinin zarar bakımından kapsamı diğer bir ifadeyle sigortacının hangi zararları ne miktarda tazmin edeceği meselesi, esas itibariyle “zararın şümulü” başlıklı T.T.K. m 1413 v.d. hükümleriyle düzenlenmiş olup; bu kısımda yer alan bazı hükümler emredicidir. Tekne sigortasında sigorta himayesinin zarar bakımından kapsamı da bu hükümlere göre belirlenir. T.P.G.Ş.’na özel şart olarak eklenen I.T.C.H. 83, I.T.C.H. 95 ve I.H.C. 02’de de himayenin zarar bakımından kapsamına ilişkin hükümler yer almaktadır. Zararın ortaya çıkış halleri ve bu hallerde sigortacı tarafından tazmin edilecek zarar, malik menfaati ve diğer menfaatler bakımından ayrı ayrı incelenmelidir. Sigortacı her halde teminat

kapsamındaki bir rizikonun gerçekleşmesi sonucu meydana gelen zararları tazmin etmekle yükümlü olduğundan, zarar ile zarara sebebiyet veren olay (riziko) arasındaki illiyet bağı meselesinin de incelenmesi gerekir.

MALİK MENFAATİ BAKIMINDAN ZARARIN ORTAYA ÇIKIŞ HALLERİ VE ZARAR:

I. Zıya:

1.A. Tam Zıya:

Geminin hangi hallerde tam zıya uğramış sayılacağı T.T.K. m. 1413 hükmü ile belirlenmiştir. Anılan hükme göre gemi yok olmuş veya bir daha elde etmek ihtimali olmaksızın sigortalının elinden çıkmış, özellikle kurtarılamayacak şekilde batmış veya asli vasıfları kaybolmuş veya ganimet olduğuna karar verilmişse, gemi için tam zıya vardır; gemi enkazının veya demirbaş teferruatının tek tük parçaları kurtarılsa bile tam zıya var sayılır. Geminin yok olması veya kurtarılamayacak şekilde batması ya da bir daha elde etmek imkanı olmaksızın sigortalının elinden çıkması veya ganimet sayılması halinde, gemi malikinin malvarlığında gemi değeri kadar azalma meydana gelir.

1.B. Hükmi Tam Zıya:

T.T.K'da (T.T.K. m. 1198 / III hükmü hariç) hükmi tam ziyadan söz edilmemiştir. Bununla birlikte, T.P.G.Ş.'na özel şart olarak eklenen I.T.C.H. 83 m. 19, I.T.C.H. 95 m.19 ve I.H.C. 02 m. 21 hükümleri ile hükmi tam zıya (*constructive total loss*) düzenlenmiştir. Birbirini tekrar eden I.T.C.H. 83 m. 19 ve I.T.C.H. 95 m. 19 hükümlerine göre, hükmi tam zıyan mevcut olup olmadığının tespitinde sigorta değeri geminin onarılmış haldeki değeri esas alınır; geminin veya enkazın hasarlı ya da hurda değeri dikkate alınmaz.

Geminin eski haline getirilmesi ve/veya onarım masrafı sigorta değerini aşmıyorsa, bu masraflar için hükmi tam zıya talebi kabul edilmez; geminin kurtarılması ve/veya onarım masrafının sigorta değerini aşıp aşmadığı belirlenirken sadece tek bir kaza ya da aynı kazadan doğan ve birbirini takip eden hasarlar ile ilgili masraflar dikkate alınır.

1.C. Anlaşmalı Tam Zıya:

Anlaşmalı tam zıya (*compromised total loss*), gerçek veya hükmi zıyanın söz konusu olmadığı, ancak hasarlı geminin onarılması halinde haiz olacağı değer ile geminin eski hale getirilmesi ve/veya onarım masrafları arasında tamire geçecek bir farklılığın mevcut olmaması halinde sözleşen tarafların tam zıyan mevcut sayılacağı hususunda anlaşmalarıdır. Sözleşme ile hasarlı geminin tamir masrafının onarılması halinde haiz olacağı değer (3/4'ü gibi) belirli bir oranını aşacak olması durumunda bunun tam zıya olarak kabul edileceği kararlaştırılabileceği gibi, bu tür bir anlaşma, hasar meydana geldikten sonra da yapılabilir. Anlaşmalı tam zıyan mevcut olduğu hallerde de sigorta bedeli, tamiri değmez durumdaki geminin satış değeri miktarında indirim yapılarak ödenir; sigorta tam değer üzerinden yapılmamışsa sigorta bedelinin satış değerinin sigorta bedelinden satış değerinin sigorta değeriyle orantılı bir kısmı indirilir (T.T.K. m. 1418).

II. Brakma:

T.T.K. m 1420 v.d. hükümleri ile sigortalının sigorta konusu gemi üzerindeki hakların devrederek sigorta bedelinin tamamının ödenmesini isteyebileceği düzenlenmiştir. Başkası hesabına sigortada brakma hakkına sigortalı sahiptir; sigorta ettiren brakma beyanında bulunamaz. T.T.K. m. 1420 v.d. hükümlerinde de sadece sigortalıdan söz edilmektedir. Sigortalının bırakma hakkına dair T.T.K. m. 1420 ile 1430 hükümleri emredici olup, aksine sözleşme şartları geçersizdir (T.T.K. m. 1264/III).

II.A. Şartları:

T.T.K. m. 1420/I hükmüne göre sigortalı, geminin gaip sayılması (T.T.K. m. 1421, 1422) ya da geminin "...ambargo edilmiş, muharip bir devlet tarafından müsadere olunmuş veya başka suretle bir amme tasarrufu ile alıkonulmuş yahut deniz haydutları tarafından zapt edilmiş olması sebebiyle..." Geminin hangi koşulların mevcudiyeti halinde gaip sayılacağı, T.T.K m. 1421 ve 1422 hükümleri ile belirlenmiştir. Buna göre, yolculuğa başlamış olan gemi, gaiplik süresi içinde varma limanına ulaşmamış ve bu süre içinde ilgililer gemiden haber almamışlarsa gaip sayılır.

II.B. Hüküm ve Sonuçları:

II.B.1. Gemi Üzerindeki Hakların Sigortacıya Geçmesi:

T.T.K. m. 1427/I hükmü gereğince sigortalının sigorta konusu gemi üzerindeki mülkiyet hakkı, bırakma beyanı ile sigortacıya geçer. Sigortalı, bırakmanın haklı olduğunu tanıyan sigortacıya, talebi üzerine ve masrafını üstlenmesi koşuluyla, gemi üzerindeki mülkiyet hakkını devrettiğini gösteren, imzası noterce tasdikli bir bırakma senedi vermek ve gemiye ilişkin tüm belgeleri teslim etmek zorundadır (T.T.K. m. 1430). Sigorta konusu gemi üzerindeki mülkiyet hakkı, geçerli bırakma beyanı ile sigortacıya intikal ettiğinden, bırakma senedi mülkiyet hakkını devreden değil, devredildiğini ispat eden bir belgedir. Sigortalı bırakma beyanı sırasında gemi üzerindeki mülkiyet hakkını sınırlandıran (teminat kapsamındaki bir rizikonun gerçekleşmesinden ileri gelen aynı haklar dışındaki) aynı haklar sebebiyle sigortacıya teminat göstermek zorundadır.

II.B.2. Sigorta Bedelinin Ödenmesi:

Bırakma beyanında bulunan sigortalı, bırakmanın haklı olduğunu gösteren belgeleri sigortacıya ibraz etmek zorundadır. Geminin gaipliği sebebiyle bırakma beyanında bulunulmuşsa, geminin kalkma limanından çıktığı tarih ile gaiplik süresi içinde varma limanına ulaşmadığı hakkında güvenilir belgelerin de ibrazı gerekir. Sigortalı bırakmanın haklı olduğunu gösteren belgeleri sigortacıya ibraz ettikten ve sigortacının bu belgeleri incelemesi için münasip bir süre geçtikten sonra sigorta bedelinin ödenmesini talep edebilir (T.T.K. m. 1428/I). Bırakma beyanı sırasında sigortalı, gemiye ilişkin başka sigorta sözleşmeleri yapılıp yapılmadığı, yapılmışsa bu sigorta sözleşmelerine ilişkin bilgileri, geminin deniz ödücü ve başka kayıtlarla takyid edilip edilmediği, edilmişse bunların nelerden ibaret olduğu hakkında verebileceği tüm bilgileri sigortacıya vermek zorundadır; bu hususlar bildirilmemişse, sigortacı bunlar sonradan bildirilinceye kadar sigorta bedelini ödemekten kaçınabilir (T.T.K. m. 1429/II). Ödeme için bir süre kararlaştırılmışsa, bu süre bildirim yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlar.

III. Hasar:

Hasarlı gemi ve teferruatının tamir ettirilmesi halinde sigorta himayesi kapsamındaki zarar, "tamirin veya yenilemenin makul ve hakiki değeri" ile sınırlıdır. Tekne sigortası tam değer üzerinden yapılmışsa, sigortacı onarımın veya yenilemenin makul ve hakiki değeri tutarındaki zararı tamamen tazmin etmek zorundadır; sigorta tam değer üzerinden yapılmamışsa, sigortacı, bu zararın sadece sigorta bedelinin sigorta değerine oranı kadarını tazmin etmekle yükümlüdür (T.T.K. m. 1440). Sigorta değeri olarak geminin onarılmış haldeki değeri değil, sigortacı için rizikonun başladığı andaki esas alınır (T.T.K. m. 1352/I)⁷.

Avukat
Salih TUYGUN

⁷YAZICIOĞLU, a.g.e, s: 173